

יהושע בן נון משרת משה

משאי אפשר, אבל אעפ"כ יהושע היה נחוש בדעתו שהוא יעשה כל מה שיוכל להתקרב ולהתדבק במשה רבינו. וזה מפורש ברש"י וברמב"ן בסוף משפטים, שיהושע נשאר למרגלות ההר כל הארבעים יום ולא זז משם, אף שידע שלא יוכל להתקרב למשה בכל הזמן ההוא.

וזה מדרגה נפלאה, וזה יותר מתלמיד, כי באמת יהושע כבר מוזכר בסוף פרשת בשלח בזמן מלחמת עמלק, אבל שם לא הוא לא מוזכר בתור משרת, ואדרבה על הפסוק בחר לנו אנשים אומר רש"י בחר לנו השווה לו מכאן אמרו יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך, שבתקופה ההיא הוא היה תלמידו ולכן ביקש ממנו להלחם בעמלק, ואמנם היו למשה הרבה תלמידים, כל הזקנים היו התלמידים שלו, כל שרי האלפים ושרי המאות היו תלמידים שלו, כל ישראל היו תלמידים שלו, אבל כאן לאחר מתן תורה התעלה יהושע ממדרגת תלמיד למדרגת משרת, ולכן כתוב ויקם משה ויהושע משרתו. וכביאור הגר"א על יהושע הסביר, ובאמת ליעקב הרחיב, שיש לבאר את החילוק בין משרת ובין תלמיד ע"פ הגמ' שגדולה שמושה יותר מלמודה [ברכות דף ז' ע"א], וכמו שמצינו שם [דף מ"א ע"ב] ר"ח ור"ה הוו יתבי בסעודתא אייתי לקמיהו תמרי ורמוני כו' א"ל זה שני לארץ וזה חמישי לארץ א"ל מאן יהיב לך נגרי דפרזלא ונשמענין ועיי"ש בפירש"י, הרי שגדולה שמושה מלימודה, כי בשעת האוכל ראה את הנהגתו ונתחדש לו דין שלא היה מגיע אליו בבית המדרש, ולכן כתוב על יהושע ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל, ור"ל שיהושע לא היה סתם תלמיד, אלא משרת, וע"י כן למד ממרע"ה הרבה יותר משאר תלמידיו.

וזה מסביר לנו מדוע הוא מוצג לנו בתור משרת משה, שנראה כזלזול בכבודו, שבאמת אין לך כבוד גדול מזה, שהרי כל סיבת מנהיגותו היתה אך רק משום שהוא היה משרת משה, ובשביל זה התואר היותר חשוב, והיינו שהרי היו עוד מעומדים להיות ממלא מקום משה, שהרי למשה בנים – גרשום ואליעזר – שלדעת חז"ל שהביא רש"י בפרשת פנחס משה חשב שהם יירשו את מקומו, שהרי משה מלך היה ועל מלך כתוב למען יאריך ימים הוא ובניו בקרב ישראל, וכן היה יכול להיות פנחס או כלב ועוד, אבל הקב"ה החליט לא כך ואמר לו קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו, ולדעת המדרש הטעם לזה ע"פ הפסוק במשלי: נוצר תאנה יאכל פרי, שהכוונה היא שאדם שהוא נוצר פריה, כלומר הוא שומר את הדבר – כמו נוצר לשוני מרע, שכוונתו תשמור את הלשון שלי שלא לדבר – וכן הוא שומר על התאנה, אז יאכל פריה, והיינו שמי שלא שומר על התאנה לא יזכה לאכלה, והכוונה בזה הוא שיהושע עמל כל ימי חייו להשיג שלימות, עליו אומרת התורה בפרשת כי תשא ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל, ופירשו חז"ל שהוא היה מסדר את הספסלים והוא פורס את המחצלאות, והיינו שלא זז מאהל מועד משום שישב שם ולמד תורה ממשה רבינו כל חייו, כי הוא למד ממנו כל הארבעים שנה, מזמן יציאת מצרים – ואולי עוד קודם – עד היום שנפטר משה מן העולם, ולכן הוא נחשב נוצר תאנה, הוא שמר על הפרי, הוא אחז בידו והבטיח שלא תאבד ממנו, ואז זכה לאכול פריה. שנים של עמילות ושנים רצופות של יום יום, שבוע אחר שבוע, שנה אחר שנה, עד שהגיע למדרגת פסגתו. יהושע

(תרומה תשפ"ב) הפסוק הראשון בספר יהושע יכול לשמש לנו בתור הקדמה לדמותו ואישיותו של יהושע בן נון, דשול הדור וממלא מקומו של משה, שהספר מתחיל בתיבות ויהי אחרי מות משה עבד ה' ויאמר ה' אל יהושע בן נון משרת משה לאמר. הרי משה נתכנה בתואר של עבד ה', שלא שייך תואר גדול מזה, ואילו יהושע מתואר כמשרת משה, שלא רק זה שזה לא תואר שמעורר כבוד, אלא אדרבה הוא נשמע כקצת בזיון, שאין הוא אלא משרת, וזה תמוה מדוע מציג הוא לפנינו בתואר כזה. ובאמת בסוף חיי, בסוף הספר [כד–כט] כתוב ויהי אחרי הדברים האלה וימת יהושע עבד ה' בן מאה ועשר שנים, הרי שנראה מלשון הפסוק כאילו שבמשך 28 שנה האלה שהיה יהושע מנהיג ישראל הוא התעלה בדרגתו ממדרגת משרת משה עד מדרגת עבד ה', שזה התואר שקיבל משה בשעת פטירתו, כלומר שלפי זה לא בא יהושע לידי שלימות מעשיו עד סוף ימי חייו, ורק התעלה למדרגת עבד ה' לאחר שהנהיג את ישראל. אבל באמת נראה שזה אינו, ויהושע כבר היה נחשב עבד ה' מיד כאשר הקב"ה בחר בו להיות ממלא מקום משה, איש אשר רוח בו, וכן כתוב בסוף זאת הברכה ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידו עליו, ולכן מוטל עלינו לבאר את התואר של משרת משה שבו מוצג לנו יהושע בתחילת הספר, והלא היה זה הרבה יותר לכבודו אם היינו מתארים אותו בתואר עבד ה' מיד בתחלת הספר, ועכ"פ היה אפשר לתארו בתור תלמיד משה, אבל משרת נשמע קצת כמבוזה.

אבל פשוט שהכוונה בתואר זה הוא להסביר לנו מדוע זכה יהושע מכל שאר גדולי עולם שחיו בתקופה הזו להיות ממלא מקומו של משה, ובודאי שהוא נבחר לתפקידו ע"י הקב"ה כמש"כ בפרשת פנחס אבל צריך להסביר מדוע היה כן, ולכן אנו מוצאים את התואר משרת משה קשור ליהושע בשלשה מקומות בתורה, אבל הפעם הראשונה שעל ידה הוא נכנה בתואר זה הוא על מה שעשה בסוף פרשת משפטים שמיד לאחר מעמד קבלת התורה, שלאחר שקורא ה' למשה לעלות להר לקבל את התורה, כתוב ויקם משה ויהושע משרתו ויעל משה אל הר האלקים, כלומר שכלל ישראל נשאר במחנה והוא השאיר את כל עם ישראל לבד תחת הנהגת אהרן וחור והזקנים, אבל היחיד שהלך אתו להר סיני כתוב עליו "ויקם משה ויהושע משרתו" ואל הזקנים אמר להם לשוב למחנה אבל לא אמר כן ליהושע, ואף שידע בבירור שיהושע לא יכול לעלות להר סיני, שהיה שם משה ארבעים יום וארבעים לילה, ויהושע נשאר בקצה ההר כל הימים האלה, לבדו, וזה פחד נורא באמצע המדבר [כי כנראה מחנה ישראל היה בריחוק קצת מהר סיני, שכן משמע מהפסוקים בפרשת יתרו שמה הוציא אותם מהמחנה ויטיצבו בתחתית ההר, שרצה שבשביל המעמד הם יעמדו קרוב מאד להר ובשביל זה הוציא אותם מהמחנה, ומשמע שהמחנה היה רחוק קצת, וגם לאחר שראו את כבוד ה' על ההר, הרי התחילו לפחד ואז כתוב וירא העם וינעו ויעמוד מרחוק, ופירש"י שהיו נרתעין לאחריהם שנים עשר מיל, כאורך מחניהם], אבל גם לא מצינו שצוה משה את יהושע להדיא שיבוא אתו, אבל כל כך דבוק היה יהושע במשה רבו, עד שלא היה יכול לזוז ממנו אפילו רגע אחד, ואף שהיו נפרדים במשך הזמן שהיה משה הר סיני, לא דיינין אפשר

עלה דרגה אחר דרגה, בלי הפסק, בעקביות, בתמידיות, זה נוצר תאנה, וזכה לאכול פריה. ולכן לא הבנים של משה שלא התמידו, ולא פנחס שדילג מדאי מהר, רק יהושע זכה לזה, להיות המנהיג היורש של משה, והכל בזכות היותו משרתו של משה, הוא ביטל את עצמו לגמרי למהותו של משה, הוא היה התלמיד המשרת, ולבסוף בשנות השמונים זכה להיות הרבי, הרי שלהיות רבי זה דבר שלוקח כל החיים, וצריך לטפס ממדרגה למדרגה, בתמידיות ובעקביות. ואמנם בסוף ימי חייו הוא נזכר בתור עבד ה', כמו משה, אבל לא משום שלא היה עבד ה' כבר עכשיו, אלא שעכשיו הוא מוצג בתור משרת משה, כי זה כל מהותו והווייתו, וזה טעם מנהיגותו.

ואף שזה לא מפורש להדיא, אבל כנראה לא נשא יהושע אשה עד לאחר כיבוש ארץ ישראל, והיינו שלפחות היה אז בן 89 שנה, ומפורש בכמה דוכתי שלא הוליד בנים, ומה שהיה לו בנות הוא משום שנשא את רחב לאחר שנתגיירה ויצאו ממנה נביאים, ובאמת זה היה נחשב מעין טענה עליו, שהרי מצינו בגמ' פסחים קי"ט ב' שבסעודת משיח המפורסמת לא בירך יהושע בהמ"ז משום שלא הוליד בנים, וכל איש מצווה בפו"ר, אבל כנראה החשבון שלו היה דומה לבן עזאי שאף שהבין את גודל הנחיצות בזה מ"מ טען נפשי חשקה בתורה [יבמות ס"ג ב], ריחים בצוארו ויעסוק בתורה, והרמב"ם פט"ו מאישות הל"ג פסק זה הלכה למעשה: מי שנפשו חשקה בתורה תמיד ושגה בה כבן עזאי ונדבק בה כל ימיו ולא נשא אשה אין בידו עון וכו', ובפרט שהוא היה מקבל התורה ממש וכל רגע היה חשוב לו, וזה נכלל בלא ימיש מתוך האהל, שבמקום לבנות את אוהלו שלו – שובו לכם לאהליכם – הוא נשאר בתוך אהל מועד, וזו הנהגה ליחיד סגולה, שקצת דומה זה לאישיותו של משה, שאף שמשה נשא את צפורה והוליד ממנה שני בנים, אבל הרי לאחר מתן תורה הוא פירש ממנה, שעליו לא נאמר שובו לכם לאהליכם אלא אתה פה עמד עמדי, שבמדרגתו של משה התעלה למדרגת מלאך, וכמו"כ הרגיש את עצמו יהושע שהוא צריך להשאר תמיד תחת השפעתו הישירה של משה, ואם יש לו אשה ובנים אז הם יפריעו לו בעבודתו, וזה היה חשובו אף שהוא הרגיש שהרי בזה הוא מבטל מצוה ולכן לא היה יכול לברך בסעודת משיח, ורק כאשר מת משה אז יכל יהושע לישא אשה, אבל אז היה טרוד בכיבוש א"י, שזה תכלית תפקידו, ולכן כאשר נגמר הכיבוש אז נשא את רחב והקים עמה את ביתו, כי אז שוב לא היה לו תירוץ. ורואים אנו שזו היתה מגמתו של יהושע, שהרי בסוף ימיו אמר למשה שאל ממני כל שאלה שיש לך, וענה יהושע כלום הנחתך שעה אחת, הרי שזה היה מטרתו, וזה א"א במציאות שיהיה נשוי לאשה ויאמר כלום הנחתך שעה אחת, ודו"ק.

ונבין בזה מה שאמרו חז"ל שחטא נדב ואביהוא היה שלא נשאו אשה, ובמק"א אמרו משום שהורו הלכה בפני רבן, ובמק"א אמרו שאמרו מתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה ננהיג את הדור, ולפי"ד י"ל שהם הרגישו שהם במדרגתו של יהושע וא"צ לישא אשה, וכמו שזה מותר בשבילו שלא לישא אשה זה מותר גם בשבילם, שהרי הם ראו את עצמם כממשיכי דרכם של משה ואהרן, אבל באמת לאו כל אדם זוכה לכך, והם באמת לא הגיעו למדרגה זו שהגיע אליה יהושע באהבת התורה, ולכן נענשו, ואדרבה כל הטעם של יהושע לא לישא אשה היה משום שהיה דבוק במשה רבינו בכל הזמן, אבל נדב ואביהוא הרי

אדרבה הם לא ביטלו את עצמן למשה ואהרן, שהרי הורו הלכה בפני רבן, אמרו מתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה ננהיג את הדור, ולכן לא היה להם היתר לא לישא אשה, ונענשו ע"ז ג"כ, ונמצא שהכל הוא טעם אחד.

אבל עכ"פ תואר זה של משרת משה, אף שהסברנו היטב את רקע הדבר, אבל עכ"פ רואים אנו שזה השפיע על היחס שהיה בין יהושע ובין כלל ישראל, ויש כאן לימוד עצום, כי הנה מצינו דברים מרעישים בחז"ל, והמקור הוא בילקוט שמעוני משלי פכ"א עה"פ וכסיל אדם יבלענו [ונעתק משם לעוד מקומות] וז"ל יהושע לא היה בן תורה והיו ישראל קורין אותו כסיל, ובשביל שהיה משרת משה זכה לירושתו שהיה מכבדו ופורס הסדין על הספסל ויושב תחת רגליו לפיכך אמר הקב"ה אני מקפח שכרך ועליו נאמר נוצר תאנה יאכל פריה, עכ"ל. והנה תימה גדולה שיאמרו חז"ל על יהושע שלא היה בן תורה, הלא מצינו שכאשר נפטר משה שא"ל ליהושע שאל ממני כל ספיקות שיש לך ויהושע אמר לו שהוא יודע את הכל, הרי שידע כל מה שידע משה, והתורה מעידה ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו, ואיך שייך לומר שאינו בן תורה והיו ישראל קורין אותו כסיל? וגם למה יאמרו לנו את זה חז"ל?

[וקודם שנבליט את הנקודה של חז"ל, ראוי לציון מה שראיתי מובא שבמדרש אותיות דר"ע, וכן הוא במדרש תנאים, הגירסא היא וכסיל אדם יבלענו זה יהושע בן נון שעשה עצמו ככסיל אצל משה רבו [והיה מטריח עליו ללמוד בכל שעה עד שלמד כל התורה כולה] עכ"ל. ולפ"ז הכוונה הוא שבדוקא עשה כן יהושע מחמת גודל ענוותנותו, וכמו שהביא באונקלוס בפרשת שלח שמשה ראה את ענוותנותו הגדולה של יהושע, ולכן החביא יהושע את עצמו שלא להראות את עצמו כגדול בתורה לפני משה רבו. ואולי משום שנכשל פעם אחת בהוראה לפני רבו, דכאשר אמר אדני משה כלאם, איתא בגמ' עירובין דף ס"ג שזה נחשב כהוראה לפני רבו ומה"ט לא הוליד יהושע בנים, ולכן אפשר שכל ימי חייו החליט בתור תשובה ע"ז לעשות עצמו ככסיל ולהראות כמו ע"ה. וכן מוכח נמי ממדרש חז"ל בספרי פרשת פנחס שאמר הקב"ה למשה תן לו מתורגמן שלא יאמרו שבחיי לא הורה ולאחר מות משה הורה, הרי שיהושע דקדק שלא להורות לפני רבו כל הימים, ואולי הוא מטעם הנ"ל. וגם אפשר שהתנהג כמו שהוא מפוטי העם, משום שאם יודע גדלותו, א"כ אולי לא ישתמש בו משה כמשרת, שהרי אסור להשתמש בת"ח, שהרי אברהם אבינו נענש ע"ז שעשה אנגריא בת"ח, ולכן אפשר שבדוקא עשה כן יהושע.]

אבל בנוסף לזה כנראה כוונתם ז"ל, שמה שאמרו שלא היה בן תורה וקורים אותו כסיל, י"ל שלעיני העם לא היה שום דבר מיוחד אצל יהושע, דאולי ואפשר שלא היה הבעל כשרון הגדול ביותר בדורו [ביחס לדורות ההם], כלומר לפעמים אפשר להכיר כשרונות האדם כבר משחר ילדותו שעתיד לגדלות, ובפרט מי שבא ממשפחה מיוחסת, משבט מיוחס, הרי אלו נועדו לגדלות, הם נולדו לתורה, הם גודלו לתורה, זה דבר מיוחד, אבל יהושע לא בא משבט יהודה או יששכר או לוי שהיו ידועים בגדלותם בתורה, הוא בא משבט אפרים, שבכלל לא היה מיוחס בתקופה ההיא, כי אפילו אצל יוסף היה מנשה הבכור האמיתי, ושבט אפרים לא היה מהשבטים המקוריים אלא כאילו נוסף לאחר מכן ע"י שאמר יעקב אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי,

ואפילו ממשפחת אפרים הוא לא בא ממשפחה ידועה וחשובה, כי הנה בדה"א ז' כתוב את היחוס של יהושע, וזהו: אפרים, בריעה, ורפח בנו, ורשף ותלח בנו, ותחן בנו, לעדן בנו, עמיהוד בנו, אלישמע בנו, נון בנו יהושע בנו, לא שמות ידועים בכלל [חוץ מאלישמע שהיה נשיא שבט אפרים], ורק על נון שמענו משום בנו יהושע, וא"כ הוא לא היה בן תורה, פשוטו כמשמעו, וגם לא היה מיוחד במינו בכשרונו, אלא היו קורין אותו כסיל, והיינו שהיו מזלזלים בכשרונותיו וביחוסו, אבל היה איש אשר רוח בו, אולי לא היה בר כשרון אבל היה לו רוח, כלומר כלפי חוץ אולי לא היה ניכר, אבל הרוח שהיא בפנים האדם זה היה ענק אצלו, והיינו שהתגבר ברוחו והגיע לידי החלטה שאף אמנם שלא נולדתי עם הכשרון אבל לא עם היחוס, אבל אעפ"כ לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי, ולכן הוא החליט בגיל צעיר שהוא יתדבק למשה, ויאחז בשפולי בגדיו, ולא יסור ממנו, ואם יצטרך משהו לסדר את הספסלים או לפרוס את הסדין הרי יהושע מוכן, הכל רק בכדי לינוק מתורתו של משה, וזה נוצר תאנה, שהוא גדול ונתרומם על כולם, כי בניו של משה בודאי היו בני תורה, הבנים של משה, משבט לוי, וכלב בן יפונה היה בר יחוס כי היה נשיא של שבט יהודה, ופנחס היה כהן – כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפייהו, הרי שהוא היה הפחות מיוחס מכולם, ועכ"ז הרוח שבקרבני ניצח על כל מה שעמד נגדו, והוא זה שנכנה משרת משה, והוא זה שבחר בו הקב"ה שיירש את גדולת משה – וזה סיפור עצום, שכל אחד יכול ללמוד ממנו. היחס שבין משה ליהושע זה הרבי והתלמיד הראשון בהיסטוריה, וזה לא כמו התלמיד הגאון והייחוס, אלא המצליח זה מי שבעקבות לא מש מתוך האהל ויושב לומד בלי הפסק'.

ובאמת גם לאחר מות יהושע לא השאיר בנים שיוכלו לירשו, ואף שהשאיר בנות אבל מכיון שלא השאיר בנים נמצא שלא בא מיחוס ולא השאיר בנים אחריו [אע"פ שהשאיר יחוס, שלפי הגמ' נביאים יצאו ממנו ומרחב אשתו – נביאים כמו ירמיהו הנביא וחולדה הנביאה, ועוד שמנה נביאים שכולם כהנים], ואעפ"כ הוא האדם היחידי בהיסטוריה שהעמיד את השמש, והכניס בני ישראל לא"י, והיה תלמידו המובהק של משה שידע את כל התורה כולה ומסרה לנו!

אבל עכ"פ כל זה הוא בעתיד, ועד שכל זה אירע לא היו בנ"י מכבדים אותו במיוחד, וכנ"ל שלא בא מיחוס, וגם לא היה גבור חיל כפי פשוטו, שהרי הפעם הראשונה שאנו מוצאים את יהושע הוא במלחמת עמלק, שאז כתוב בפסוק: ויאמר משה אל

יהושע – לא שמענו את השם הזה מקודם, והיינו במצרים – בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק, הרי שבטח משה שבזכות תפלתו יהיה יהושע מנצח את עמלק, אבל כל אחד ראה שכאשר הרים משה ידו וגבר ישראל וכאשר הניח ידו וגבר עמלק, וא"כ הרי אין יהושע אלא שליחו של משה, ובלי משה לא שייך כלום, וגם הרי לא השמידו את עמלק אלא ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב, והיינו שאף שהגבורים נהרגו אבל החלשים בעמלק נשארו, ואף שרש"י פירש שזה היה על פי הדיבור, אבל בתדמית העם לא גמר יהושע את העבודה. ולכן לא קיבל הערצה מהעם לאחר מלחמת עמלק, כי אין הוא אלא שליחו של משה.

לאחר זה, אנו מוצאים את יהושע שנשאר למרגלות הר סיני ארבעים יום כל זמן שהיה משה בהר, והיינו שבלי משה הוא בכלל לא שייך אל העם, הוא מתקשר למשה אפילו בזמן שלא שייך להתקשר למשה משום שהוא בהר והיה אסור ליהושע לעלות להר, ולכן בזמן חטא העגל הוא לא היה שם אלא רק אהרן וחור היו שם. והרי זה דבר נפלא, שאף שלא היה דבר שכלי בזה שיהושע נשאר למרגלות ההר למ' יום ולילה בעצמו, ואילו היה שואל אם זה דבר הגון מן הסתם היה מקבל תשובה שלילית, אבל למעשה זה היה ההחלטה הגורלית ביותר בחיי יהושע, שהרי רק מחמת זה לא היה שם בזמן העגל, ואילו היה שם אפשר היה נרצח כמו חור, ואפשר היה נכנע כמו אהרן, לא היתה לו אופציה אחרת, אבל ה' שומר את רגלי חסידיו של המנהיג של הדור, וזה רק קרה לו כן משום שהיה משרת משה, ולא זו ממנו כלל וכלל. ואולי שמשה רבינו ניבא ולא ידע מה ניבא, שהרי אמר והנה אהרן וחור מכם מי בעל דברים יגש אלהם, ובודאי לפי פשוטו הכוונה לדיני תורה וכמש"כ רש"י, אבל יותר בעומק הכוונה שלו היתה שמי בעל דברים – כלומר שכאן ראה ברוה"ק מה שיקרה במעשה העגל, שזה "בעל דברים", כלומר שח"ו יש לו טענות על הקב"ה, ולכן אמר שאהרן וחור ממונים על זה, אבל עיקר כוונתו היתה להגן על יהושע, שהרי הוא יהיה המנהיג הבא, והוא צריך להיות נקי לגמרי מכל העגל.

ולפ"ז הכוונה שהיו קורין אותו כסיל הוא משום שהנהגתו של יהושע היתה מוזרת בעיני שאר העם, ואפילו בעיני גדולי הדור, כי זה שלא מש מתוך האהל, והיה מסדר את הספסלים, ולא היה נשוי, ונשאר למרגלות ההר ארבעים יום באמצע המדבר, כל זה היה נחשב כהנהגה של כסיל, אבל למעשה מכח הנהגה מוזרת זו, צמח יהושע משרת משה, שהוא היה מנהיגן של ישראל.

¹ וראיתי בספרי עיני ישראל מהגרי"א ווינטרויב זצ"ל, בתחילת הספר שכתב מכתב לבנו וז"ל בליל ש"ק בדברנו יחד על אודות הצלחתי בנעורי אמרת "מסתמא היה לאבא ראש טוב" ותלית הכל בזה, ז"א דאחר לא יגיע להצלחה זו אם אין לו ראש כזה. אבל דע לך האמת כי לא זהו סיבת הצלחתי כלל. בנעורי שפכתי הרבה דמעות לזכות לד' דברים שהם יראת שמים, תשובה, התמדה בתורה בכל מצבים, ודביקות בה לשמה. ואחרי הרבה תחנונים נפתחו השמים ברוב רחמי וחסדי ית"ש ואראה מראות אלקים בלימודי ועבודתי וכאן היה כל סוד ההצלחה. הראש שלי בנעורי היה בינוני אולי קצת פחות אבל כשמשמים פותחים המזל והלב אז נפתחות השגות נעלות ועמוקות מאד בכל התורה כולה, עכ"ל. והן הן הדברים.